

Martin Heidegger

Rakentaa asua ajatella¹

Koetamme seuraavaksi ajatella asumista ja rakentamista. Ei pidä luulla, että tämä rakentamisen ajattelemisen löytäisi rakennusehdotuksia tai antaisi edes rakentamisohjeita. Ajatuskokeilumme ei esitä rakentamista rakennustaiteesta ja -taidosta tai tekniikasta, vaan hellittämättä se seuraa rakentamista takaisin sille alueelle, mihin kaikki kuuluu, mikä *on*.

Kysymme: 1. Mitä on asuminen? 2. Millä tavalla rakentaminen kuuluu asumiseen?

I

Näyttää siltä, että vasta rakentamalla saavutamme asumisen. Rakentamisella on jokin tavoite, asuminen. Kuitenkaan kaikki rakennelmat eivät ole asumuksia. Sillat ja lentokonehallit, stadionit ja voimalaitokset ovat rakennelmia mutta eivät asumuksia; rautatieasema ja moottoritie, säännöstelypato ja kauppakeskus ovat rakennelmia mutta eivät asumuksia. Tästä huolimatta mainitut rakennelmat pysyvät osana asumistamme, joka ulottuu näihin rakennelmiin eikä suinkaan rajoitu asumuksiin. Rekkakuski on moottoritieellä kuin kotonaan, mutta hänen majapaikkansa ei ole siellä; työläisnainen on kuin kotonaan kehräämössä, kuitenkin se ei ole hänen asuntonsa; johtava insinööri on voimalaitoksessa kuin kotonaan, mutta hän ei asu siellä. Mainitut rakennelmat majoittavat ihmisen. Hän asuttaa niitä ja yhtä kaikki hän ei asu niissä, kun ainoastaan sitä kutsutaan asumiseksi, että majailamme jossakin majapaikassa.² Nykyisessä asuntopulassa helpottaa ja ilahduttaa varmasti jo tämä; asuinrakennukset tarjoavat kyllä katon päälle, asunnot voidaan nykyisin jopa jäsentää hyvin, ne ovat helppohoitaisia, sopivan hintaisia, ne voivat olla ilmavia, valoisia ja aurinkoisia, mutta: takaako jo asunto *asumisen*? Joka tapauksessa sellainenkin rakennelma, joka ei ole asunto, määritetty asumisesta, sikäli kuin se palvelee ihmisen asumista. Näin asuminen olisi joka tapauksessa päämäärä, joka edeltää kaikkea rakentamista. Asuminen ja rakentaminen pysyvät samassa suhteessa kuin päämäärä ja keino. Jos mielessämme kuitenkin on vain tämä, otamme

asumisen ja rakentamisen kahtena erillisenä toimena ja miellämme³ näin jotakin oikein. Silti päämäärä-keino-mallilla miellämme samalla myös väärin meille olennaiset suhteet. Rakentaminen ei nimittäin ole vain keino ja väylä asumiseen, vaan itse rakentaminen on jo asumista. Kuka sanoo meille tämän? Kuka edes antoi meille mitan, jolla me asumisen ja rakentamisen olemusta mittailemme? Puhe jonkin asian olemuksesta tulee meille kielestä. Tämä kuitenkin edellyttää, että kunnioitamme kielen ominta olemusta. Sen sijaan ympäri maapalloa pauhaa hillitön mutta sujuva puhuminen, kirjoittaminen ja sanotun välittäminen. *Ihminen* on olevinaan kielen luoja ja mestari, vaikka *kieli* jääkin hänen valtiattarekseen. Ehkäpä ennen kaikkea juuri se, että ihminen kumoo tämän herruussuhteen, ajaa ihmisen olemuksen tilanteeseen, joka ei ole kodikas. On hyvä, että noudatamme puheissamme huolellisuutta, mutta tämä ei auta, jos kieli tässäkin palvelee vain ilmaisun välineenä. Korkein ja aina ensisijaisin kaikista puhutteluista on kieli, joka itsestämme käsin saa meidät ihmiset puhumaan.

Mitä sitten kutsutaan rakentamiseksi? Muinaisyläsaksalainen sana rakentamiselle, *buon*, tarkoitti asumista. Sana sanoo: jäädä, pysytellä. Meiltä on unohtunut verbin *bauen*, rakentaa varsinainen merkitys, nimittäin asuminen. Tästä on heikko jälki säilynyt saksan sanassa *Nachbar*, naapuri. *Nachbar* on *Nachgebur*, *Nachgebauer*, joku, joka asuu lähellä. Verbit *buri*, *büren*, *beuren*, *beuron* merkitsevät kaikki asumista, asuinsijaa. Vanha sana *buon* ei varmastikaan sano meille vain, että *bauen* on varsinaisesti asumista, vaan siinä on samalla vihje, miten meidän on siinä nimettyä asumista ajateltava. Kun puhumme asumisesta, olemme tottuneet mieltämään sen toimeksi, jonka ihminen toteuttaa monien muiden toimiensa ohella. Työskentelemme täällä, asumme tuolla. Emme pelkästään asu, se olisi lähestulkoon toimetttömyyttä, meillä on ammatti, teemme kauppaa, matkustamme ja asumme matkalla, milloin missäkin. *Bauen* tarkoitti alun perin asumista. Missä sana *bauen* vielä alkuperäisesti puhui, se sanoi samalla, *minne saakka* asumisen olemus ulottuu. *Bauen*, *buon*, *bhu*, *beo* on nimittäin saksan sanamme *bin* taivutusmuodoissa *ich bin*, minä olen, *du bist*, sinä olet, ja imperatiiveissa *bis* ja *sei*. Mitä sitten tarkoittaa *ich bin*? Vastauksen antaa vanha sana *bauen*, johon *bin* kuuluu: *ich bin* ja *du bist* tarkoittavat, että minä asun ja sinä asut. Miten sinä olet ja minä olen, miten me ihmiset *olemme* maan päällä, on *Buon*, asuminen. Ihmisenä olemisen tarkoittaa: olla kuolevainen maan päällä, mikä tarkoittaa: asua. Vanha sana *bauen* sanoo, että ihminen *on*, sikäli kuin hän *asuu*. Sana *bauen* tarkoittaa *samalla* myös: hoitaa ja huolehtia, erityisesti viljellä [*bauen*] peltoja ja viiniä. Näin *bauen* vain turvaa kasvua, joka itsestään kypsyy hedelmiinsä. *Bauen* ei hoitamisen ja huolehtimisen merkityksessä ole valmistamista. Sen sijaan laiva- tai tempelirakentaminen valmistaa tietyllä tavalla itse työnsä. Erona hoitamiseen, *bauen* on tässä pystyttämistä. Varsinainen *bauen*, asuminen, sisältää nämä molemmat tavat - *bauen* hoitamisena, latinaksi *colere*, *cultura*, ja *bauen* rakennelmien pystyttämisenä, *aedificare*. *Bauen* asumisena, siis maan päällä olemisenä, säilyy ihmisen jokapäiväiselle kokemukselle ennalta tutuna, kuten saksan kieli niin kauan: *Gewohnt*⁴. Siksi se väistyi asumisen monien toteutumistapojen, hoitamisen- ja pystyttämistoimien taakse. Nämä toimet ottivat vähitellen nimen *bauen* ja sen myötä

rakentamiskysymyksen yksin itselleen. Sanan *Bauen* varsinainen merkitys, asuminen, joutui unohduksiin.

Lähinnä näyttää siltä, että tapahtunut olisi vain esi-merkki pelkkien sanojen merkitysmuutoksista. Tosiasiassa siihen silti kätkeytyy jotakin ratkaisevaa: asumista ei koeta ihmisen olemisena; asumista ei lainkaan ajatella ihmisenä olemisen peruspiirteenä.

Sanan *bauen* varsinaisen merkityksen ”asua” alkupe- räisyyttä vahvistaa entisestään se, että kieli tavallaan ottaa merkityksen takaisin. Kielen keskeisissä sanoissa niiden varsinainen sanoma vaipuu helposti unohduksiin pääl- limmäisten merkitysten eduksi. Ihminen on tuskin edes miettinyt tämän esimerkin salaisuutta. Kieli ottaa ihmiseltä pois yksinkertaisen ja arvokkaan puheen. Näin kielen alku- peräisempi puhe ei mykisty, se vain hiljenee. Tosin ihminen ei tätä vaikenemista kunnioita.

Kuitenkin kun kuuntelemme, mitä kieli sanassa *bauen* sanoo, saamme kuulla kolme asiaa:

1. Rakentaminen on varsinaisesti asumista.
2. Asuminen on tapa, jolla kuolevaiset ovat maan päällä.
3. Asumisena rakentaminen kehittyy rakentamiseksi, joka huolehtii kasvusta – ja rakentamiseksi, joka pysyt- tää rakennelmia.

Kun mietimme näitä kolmea, niin kuulemme vihjeen ja pai- namme mieleemme tämän: Emme voi edes riittävästi *kysyä*, saati asianmukaisesti ratkaista, mitä rakennelmien rakenta- minen olemukseltaan on, jos emme ajattele sitä, että kaikki rakentaminen itsessään on asumista. Emme asu, koska olemme rakentaneet, vaan me rakennamme ja olemme rakentaneet, siinä määrin kuin asumme, eli olemme *asujina*. Missä asumisen olemus sitten on? Kuunnelkaamme vielä kerran kielen puhetta. Muinaissaksin *wuon*, goottien *wunian* merkitsi samaa kuin vanha sana *bauen*, rakentaa paikka johon jäädä, jossa pysytellä. Mutta goottien *wunian* sanoo selvemmin, miten tämä jääminen koetaan. *Wunian* tarkoittaa: olla tyytyväisenä rauhassa, tuoda rauhaan, jäädä siihen. Sana *Friede*, rauha merkitsi vapaata, *Freie*, *Frye* ja *fry* merkitsi: varjella vahingoilta ja uhilta, varjella – en- nalta... eli suojata. *Freien* tarkoitti oikeastaan suojaamista. Itse suojaaminen ei ole vain sitä, että suojattua ei kohdella kaltoin. Varsinainen suojaaminen on jotakin *positiivista* ja tapahtuu silloin, kun jokin jätetään etukäteen ennalleen omaan olemukseensa, erityisesti kun jokin pelastetaan ta- kaisin olemukseensa. Suojaaminen vastaa sanaa *freien*, kosia, mennä naimisiin: aidata [*einrieden*]. Asuminen, että on tuotu rauhaan [*Frieden*], tarkoittaa: jäädä aidatuksi suojaan [*Frye*], eli vapaaseen [*Freie*], joka suojaa jokaisen olemusta. *Asumisen peruspiirre on tämä suojaaminen*. Se läpäisee asumisen koko laajuudessaan. Kun vähänkin asiaa ajatte- lemme, se osoittaa meille, että ihmisenä oleminen perustuu asumiseen ja tietysti merkityksessä kuolevaisen viipyminen maan päällä.

Toki ”maan päällä” tarkoittaa jo ”taivaan alla”. Kum- pikin merkitsee *myös* ”olla jumalaisten edessä” ja sisältää ”kuulumisen ihmisten joukkoon”. *Alkuperäisestä* ykseydestä nämä neljä, maa ja taivas, jumalaiset ja kuolevaiset, kuu- luivat yhteen.

Maa on palveleva kantaja, kukoistava ja hedelmällinen,

levittäytynyt kallioihin ja vesiin, ilmaantunut kasveina ja eläiminä. Kun sanomme maa, jo silloin ajattelemme myös kolmea muuta, vaikka emme mieli näiden neljän ykseyttä.

Taivas on auringon kaartuva rata, kuun vaihteleva hahmo, tähtien muuttuva tuike, vuodenajat ja niiden vaihtu- minen, päivien valo ja hämäryys, öiden pimeys ja kajo, sään leppeys ja kurjuus, eetterin sinertävä syvyys ja pilvi- saatto. Kun sanomme taivas, jo silloin ajattelemme myös kolmea muuta, vaikka emme mieli näiden neljän ykseyttä.

Jumalaiset ovat jumaluudesta vihjaavia lähettiläitä. Näiden pyhä valta näyttää jumalan läsnäolossaan tai kätköi- hinsä vetäytyneenä. Kun mainitsemme jumalaiset, jo silloin ajattelemme myös kolmea muuta, vaikka emme mieli näiden neljän ykseyttä.

Kuolevaisia ovat ihmiset. Heitä kutsutaan kuolevaisiksi, koska he voivat kuolla. Kuoleminen tarkoittaa: kyetä kuo- lemaan *kuolemana*. Vain ihmiset kuolevat ja kuolevat jat- kuvasti, niin kauan kuin he ovat maan päällä, taivaan alla, jumalaisten edessä. Kun mainitsemme kuolevaiset, jo silloin ajattelemme myös kolmea muuta, vaikka emme mieli näiden neljän ykseyttä.

Tätä ykseyttä nimitämme *neliyhteydeksi*. Kuolevaiset *ovat* neliyhteydessä samalla kun he *asuvat*. Asumisen pe- ruspiirre on suojaaminen. Kuolevaiset asuvat niin, että he suojaavat neliyhteyden olemusta. Vastaavasti asuva suoja- minen on nelitahoista.

Kuolevaiset asuvat siinä määrin kuin he pelastavat maan, pelastavat siinä vanhassa merkityksessä, jonka jo Lessing tunsi. Pelastaminen ei vain tempaa jostakin vaarasta, pe- lastaminen tarkoittaa varsinaisesti: päästää jokin vapaaksi omassa olemuksessaan. Maan pelastaminen ei ole vain sen hyödyntämistä tai riistämistä. Maan pelastaminen ei mes- taroi maata eikä tee maasta alamaistaan, mistä olisi vain askel rajattomaan riistoon.

Kuolevaiset asuvat siinä määrin kuin he ottavat taivaan vastaan taivaana. He jättävät auringolle ja kuulle omat kul- kunsu, tähdille ratansa, vuodenajoille siunauksensa ja anka- ruutensa, eivätkä he tee yöstä päivää ja päivästä levotonta hälinää.

Kuolevaiset asuvat siinä määrin kuin he odottavat jumalaisia jumalaisina. Toivoen he pitelevät näitä vasten odottamatonta. He odottavat vihjettä näiden tulemisesta eivätkä tunnista väärin merkkejä näiden puuttumisesta. He eivät tee itse jumaliaan eivätkä pyri epäjumalien palvontaan. Epäpyhässäkin he odottavat kadotettua pyhää.

Kuolevaiset asuvat siinä määrin kuin he saattavat oman olemuksensa – kykynsä kuolemaan *kuolemana* – tämän kyvyn käyttöön niin, että kuolema olisi hyvä. Saattaa kuo- levaiset kuoleman olemukseen ei kuitenkaan tarkoita kuo- leman asettamista päämääräksi pelkkänä ei minään; se ei myöskään tarkoita, että asuminen synkistyy sokeaksi lopun tuijotukseksi.

Maan pelastamisessa, taivaan vastaanottamisessa, ju- malaisten odottamisessa, kuolevaisten seurassa asuminen tapahtuu nelitahoisena neliyhteyden suojaamisena. Suoja- minen tarkoittaa: turvata neliyhteys olemuksessaan. Mikä otetaan turvaan, se täytyy katkeä. Entä missä asuminen säilyttää neliyhteyden olemusta, jos asuminen sitä suoja- a? Miten kuolevaiset toteuttavat asumista tällaisena suoja- misena? Kuolevaiset eivät mitenkään pystyisi tähän, jos asuminen olisi vain pysähtymistä maan päälle, taivaan alle

Kuva Milla Törmä

jumalaisen eteen, kuolevien keskelle. Asuminen on ennemminkin pysymistä olioiden luona. Silloin kun asuminen on suojaamista, se säilyttää neliyhteyden niiden luona, missä kuolevaiset pysyttelevät: olioissa.⁵

Olioiden luona pysyminen ei kuitenkaan lisää jotakin viidettä mainittuun suojaamisen nelitahoisuuteen, päinvastoin. Pysyminen olioiden luona on ainut tapa, jolla nelitahoinen neliyhteydessä pysyminen kulloinkin yhteisesti toteutuu. Asuminen huolehtii neliyhteydestä, kun se tuo neliyhteyden olemuksen olioihin. Kuitenkin oliot itse kätkevät neliyhteyden *vain silloin*, kun ne itse *olioina* jätetään omaan olemukseensa. Miten tämä tapahtuu? Niin, että kuolevaiset hoitavat huolellisesti kasvavia olioita, että he erityisesti pystyttävät oliot, jotka eivät itse kasva. Huolehtiminen ja pystyttäminen ovat rakentamista kapeassa mielessä. Siinä määrin kuin *asuminen* säilyttää neliyhteyden olioissa, se on *rakentamista*. Näin saavumme toiseen kysymykseen:

II

Miten rakentaminen kuuluu asumiseen?

Vastaus tähän kysymykseen selventää, mitä rakentaminen varsinaisesti on, kun sitä ajatellaan asumisen olemuksesta. Rajoitumme rakentamiseen olioiden pystyttämisen mielessä ja kysymme: mikä on rakennettu olio? Pohdintamme esimerkkinä palvelee silta.

Silta kaartuu ”keveänä ja jykevänä”⁶ virran yli. Se ei vain yhdistä jo esillä olevia rantoja. Vasta kun silta ylittää virran, ranta nousee esiin rantana. Silta jättää ne nimenomaan vastatusten. Silta erottaa yhden puolen toista vasten. Rannat eivät myöskään supistu virran varrelle kiinteän maan yh-

dentekeviksi rajakaistaleiksi. Silta tuo rannat ja kummankin rantamaiseman takaiset tasangot virralle. Se tuo virran ja rannan ja maan keskinäiseen naapuruuteen. Silta *kokoaa* maan maaseutuna virran ympärille. Näin se saattaa virtaa halki jokilaakson. Siltapilarit lepäävät jokiuomassa, ne kantavat holvikaaria, jotka jättävät virran vesille juoksun. Soljukoot vedet rauhaisina ja eloisina, kuohukoot taivaan tulvat ukkoskuurojen tai kevättulvien ahnaina aaltona holveissa, silta on valmis taivaan säille ja sen oikukkaalle olemukselle. Myös siellä missä silta kattaa virran, se pitää virrat kiinni taivaassa. Se lainaa virtoja toviksi holviportteihinsa vapauttaakseen ne jälleen.

Silta jättää virralle juoksun ja samalla takaa kuolevaisille tien maalta maalle mennessä. Sillat saattavat monin tavoin. Kaupungissa silta johtaa linnalta tuomiokirkolle, maaseutukaupungin edustalla silta kuljettaa vaunuja ja ajoneuvoja joen yli ympäröiviin kyliin. Vanhat kivisillat ja niiden vaatimattomat puronylitykset antavat kärryille tien viljelyksiltä kylään, kantavat puukuormat maanteiltä valtavyylille. Moottoriesilta on yhdistetty kaukoliikenteen laskelmoituun ja mahdollisimman nopeaan reittiverkkoon. Yhä uudelleen ja uudelleen silta saattaa ihmisen empivää ja hätäistä taivalta sinne tänne, jotta he saapuisivat toiselle rannalle ja lopulta, kuolevaisina, tuolle puolen. Silta kaartuu joskus korkein, joskus matalin kaarin virtojen ja kuilujen yli; kunnioittavatpa kuolevaiset kulkusillan kaartumista tai sitten unohtavat, että he, aina jo matkalla viimeiselle sillalle, pohjimmiltaan pyrkivät ylittämään tavanomaisen ja epäpyhän päästäkseen jumalaisen pyhyden eteen. Silta *kerää* kaartuvana ylikulkuna jumalaisten eteen. Näin käy huolimatta siitä, mietitäänkö näiden läsnäoloa erityisesti ja

Kuva Hanna Hyvönen

kiitetäänkö sitä näkyvästi kuten siltapyhimyksen figurissa, mielletäänkö se väärin tai sysätäänkö se jopa syrjään.

Omalla tavallaan silta *kokoaa* maan ja taivaan, jumalaiset ja kuolevaiset luokseen.

Saksan kielessä kokousta kutsuttiin vanhalla sanalla *thing*, käräjät. Silta on – nimittäin luonnehdittuna neliyhteyden kokouksena – *Ding*, olio. Tarkoitamme taatusti, että silta on ennen kaikkea ja varsinaisesti *pelkkä* silta. Jälkikäteen ja satunnaisesti se voi vielä ilmaista mitä vain. Tällaisena ilmauksena siitä sitten tulisi symboli, esimerkiksi kaikelle sille, mitä edellä mainittiin. Jos silta on aito, ei se kuitenkaan koskaan ole ensin pelkkä silta ja vasta sitten symboli. Yhtä vähän silta on ennalta vain symboli siinä mielessä, että se ilmaisisi jotakin, mikä ankarasti otettuna ei siihen kuulu. Kun otamme sillan ankarasti, se ei koskaan näyttäytyä ilmaisuna. Silta on olio ja *vain tämä*. Vain? Tänä oliona se kokoaa neliyhteyden.

Ajattelumme on varmaankin vanhastaan tottunut kiinnittämään olioiden olemuksen *liian niukasti*. Länsimaisessa ajattelussa tästä seurasi, että olio mielletään tuntemattomana X:nä, joka kantaa havaittavia ominaisuuksia. Tästä katsoen varmaankin kaikki, *mikä jo kuuluu tämän olion kokoavaan olemukseen*, ilmenee meille siihen jälkikäteen tulkittuna lisukkeena. Silti silta ei koskaan olisi voinut olla pelkkä silta, ellei se olisi olio.

Silta on varmasti *omalaatuinen* olio; se nimittäin kokoaa neliyhteyden *tavalla*, jolla se luo neliyhteydelle *sijan*. Mutta vain sellainen, mikä *itse* on jokin *paikka*, voi järjestää⁷ sijan. Paikka ei ole esillä jo ennen siltaa. Tosin ennen siltaa virran varrella on monia kohtia, jotka jokin voi vallata. Yksi näistä antautuu *sillan* paikaksi. Silta ei siis vain joudu johonkin paikkaan, vaan itse sillasta syntyy paikka. Silta on olio, joka

kokoaa neliyhteyden luomalla sille sijan. Tästä sijasta määrittyvät paikat [*Plätze*]⁸ ja tiet, jotka järjestävät tilan.

Oliot, jotka tällä tavalla ovat paikkoja, luovat aina ensin tilat⁹. Mitä saksan *Raum*, tila nimeää, sen sanoo sanan vanha merkitys. *Raum*, *Rum* tarkoitti uudisasutukselle tai leirille vapaaksi tehtyä¹⁰ paikkaa [*Platz*]. *Raum* on jotakin järjestettyä, vapautettua, jossakin rajassa, kreikaksi *peras*. Rajalla jokin ei lakkaa, vaan rajassa jokin aloittaa oleskelunsa¹¹, kuten kreikkalaiset tiesivät. Siksi on käsite *horismos*, horisontti eli raja. Tila on olennaisesti järjestettyä, se on päästetty rajoihinsa. Järjestetty tila luovutetaan ja liitetään, eli kootaan johonkin paikkaan, sillan kaltaiseen olioön. *Näin tilat saavat olemuksensa paikoista eivätkä 'tilasta'*.

Ennakkokäsityksemme nimittää rakennelmiksi olioita, jotka paikkoina luovat jonkin sijan. Niitä kutsutaan rakennelmiksi, koska ne tuottaa pystyttävä rakentaminen. Millaista tämän tuottamisen, rakentamisen on oltava? Sen koemme vasta, kun mietimme niiden olioiden olemusta, jotka kaipaavat rakentamista tuottamisena, että ne tulisivat valmiiksi. Nämä oliot ovat paikkoja, jotka luovat neliyhteydelle sijan, ne järjestävät kulloisenkin tilan. Paikkoina näiden olioiden olemuksessa on paikan ja tilan suhde, mutta myös paikan suhde ihmiseen, joka sen luona pysyttelee. Siksi koetamme nyt valaista näiden rakennelmiksi nimettyjen olioiden olemusta miettimällä lyhyesti seuraavaa.

Ensiksi: Missä suhteessa ovat paikka ja tila? Ja toiseksi: millainen on ihmisen suhde tilaan?

Silta on paikka. Tällaisena oliona se luo tilan, johon maa ja taivas, jumalaiset ja kuolevaiset pääsevät. Sillan luoma tila sisältää moninaisia paikkoja [*Plätze*] lähellä ja kaukana sillasta. Nämä paikat [*Plätze*] voidaan kuitenkin kiinnittää pelkkinä kohtina, joiden välillä pysyy mittaittava matka;

edelleen tämä matka, kreikaksi $\sigma\tau\ \delta\iota\omicron\nu\nu$, järjestyy pelkistä kohdista. Kohdista näin järjestetty on omanlaisensa tila. Stadionina, matkana se on, mitä sama sana *stadium* latinaksi sanoo, *spatium*, välinen tila. Läheinen ja kaukainen voivat näin tulla olioiden ja ihmisen välillä pelkäksi etäisyydeksi, tilojen väliseksi matkaksi. Tilassa, joka mielletään yksinomaan *spatiumina*, silta näyttää nyt pelkkänä jonakin josakin kohdassa. Tämä kohta voidaan koska tahansa varustaa jollakin muulla tai korvata pelkällä merkinnällä. Lisäksi tilasta joidenkin välisenä tilana voi korostua pelkkä jännityminen korkeuteen, leveyteen ja syvyyteen. Näin pelkistetyt, latinaksi *abstractum*, miellämme kolmen dimension puhtaana moninaisuutena. Mutta mitä tämä moninaisuus järjestää, se ei enää määrity matkana, ei ole enää *spatium*, vaan se on ainoastaan *extensio* – ulottuvuus. *Extensio* tila ohenee kuitenkin vielä kerran, nimittäin analyyttis-algebraaliseksi relaatioiksi. Tästä järjestyy mahdollisuus konstruoida moninaisuutta puhtaan matemaattisesti miten monella dimensiolla tahansa. Tätä matemaattisesti järjestettyä voidaan nimittää 'tilaksi'. Mutta 'tila' tässä mielessä ei sisällä tiloja ja paikkoja. Siitä emme löydä ollenkaan paikkoja eli sillan kaltaisia oliota. Sitä vastoin tiloissa, jotka paikka järjestää, tila on aina välinen tila ja tässä tila on edelleen puhtaana ulottuvuutena. *Spatium* ja *extensio* antavat aina mahdollisuuden mittailla oliota ja niiden järjestämää matkan, välimatkan ja suunnan mukaan sekä laskea näillä mitoilla. Missään tapauksessa mittaluvut ja niiden dimensiot eivät ole *perusta* paikkojen ja tilojen olemukselle vain siksi, että ne ovat *yleisesti* käyttökelpoisia kaikkien ulottuvaan, joka ovat matemaattisesti mittaillavissa. Jopa moderni fysiikka joutui itse asioiden pakottamana mieltämään kosmisen tilan avaruudellisen väliaineen kenttäkseydeksi, missä kapaleet määritettiin dynaamisiksi keskuksiksi. Mutta tätä ei tässä voida selvittää.

Kuljemme päivittäin läpi tilojen, jotka ovat järjestyneet paikoista. Niiden olemus perustuu olioihin, jotka ovat rakennelmia. Jos huomioimme nämä suhteet paikkojen ja tilojen, tilojen ja tilan välillä, silloin saavutamme yhden kiinnostavan tilan ja ihmisen suhteen miettimiseen.

Kun puhutaan ihmisestä ja tilasta, kuulostaa siltä kuin ihminen olisi yhdellä ja tila toisella puolen. Tila ja ihminen eivät sentään ole vastakkain. Tila ei ole ulkoinen kohde eikä sisäinen elämys. Ei ole ihmisiä ja heidän lisäksi *tilaa*. Jos sanon "ihminen" ja ajattelen tällä sanalla jotakuta, joka on ihmisen tavalla eli asuu, silloin nimeän tällä nimellä "ihminen" juuri pysymisen neliyhteydessä olioiden luona. Myös silloin, kun olemme suhteessa olioihin, jotka eivät ole käsiemme ulottuvilla, pysymme olioiden itsensä luona. Emme miellä kaukaisia oliota pelkästään sisäisesti – kuten opetetaan – ikään kuin mielikuvat kaukaisten olioiden vastineina vilahtelisivat päässämme. Kun me nyt – me kaikki – tästä lähin ajattelemme Heidelbergin vanhaa siltaa, silloin tuon paikan saaminen ajatuksiimme ei ole pelkkä elämys läsnäolevassa persoonassa, paremminkin se kuuluu ajattelumme oleskeluun mainitulla sillalla, joka näin *itse kannattelee* etäisyyttä tähän paikkaan. Tästä lähin olemme siellä sillan luona emmekä tietoisuudessamme jonkin mielensällön luona. Vastedes voimme olla jopa paljon lähempänä jokaista siltaa ja sillan järjestämää tilaa kuin kukaan, joka sitä päivittäin käyttää yhdentekeväenä virran ylikulkuna. Tilat ja niiden mukana 'tila' ovat kuolevaisten pysymisessä

jo järjestyneet. Tilat avautuvat niin, että ne päästetään ihmisen asumiseen. Kuolevaiset *ovat*. Tämä tarkoittaa: *asuessaan* he kannattelevat tiloja, perustanaan pysyminen olioiden ja paikkojen luona. Ja vain koska kuolevaiset olemuksensa mukaan kannattelevat tiloja, he voivat kulkea tilojen läpi. Kulkemalla emme suinkaan luovu pysymisestämme. Pikemminkin kuljemme alituisesti tilojen läpi niin, että emme ole niistä poissa, koska me pysymme samalla jatkuvasti läheisten ja etäisten paikkojen luona. Kun kuljen salin ovelle, olen jo siellä ja tuskin voisin sinne mennä, ellen jo olisi siellä. En koskaan ole vain tässä tänä koteloituna kehona, vaan olen siellä, eli tilaa jo kannattelemassa, ja vain näin voin kulkea sen läpi.

Silloinkaan kun kuolevainen "menee itsensä", hän ei jätä kuulumistaan neliyhteyteen. Kun me tutkiskellemme itseämme – kuten sanotaan – tulemme oliosta takaisin itseemme *hylkäämättä* olioiden luona pysymistä. Masenustiloissa ei olisi mahdollista menettää yhteyttä olioihin, ellei myös tähän tilaan kuuluisi se, mitä se inhimillisenä on, pysyminen olioiden *luona*. Vain jos tämä pysyminen jo määrittää ihmisen olemista, voivat oliot, joiden luona olemme, myös olla puhuttelematta meitä, olla enää koskettamatta meitä.

Ihmisen suhde paikkoihin ja niiden kautta tiloihin nojautuu asumiseen. Ihmisen ja tilan suhde ei ole mitään muuta kuin olennaisesti ajateltu asuminen.

Kun kokeillulla tavalla pohditaan paikan ja tilan suhdetta, mutta myös ihmisen ja tilan suhdetta, lankeaa valosellaisten olioiden olemukseen, jotka ovat paikkoja ja joita nimitetään rakennelmiksi.

Silta on tällainen olio. Paikka päästää maan ja taivaan, jumalaisten ja kuolevaisten ykseyden yhteen sijaan järjestelemällä sijan tiloiksi. Paikka järjestää neliyhteyden kahdessa merkityksessä. Paikka *hyväksyy* ja *järjestelee* neliyhteyden. Kumpikin, nimittäin tilan järjestäminen hyväksymisenä ja tilan järjestäminen järjestelynä kuuluvat yhteen. Tänä kahtalaisena tilan järjestämisestä paikka on neliyhteyden turva tai kuten saksa sana *Hut* sanoo: *Huis, Haus*, talo. Tällaisten paikkojen kaltaiset oliot majoittavat ihmisten pysymistä. Tällaiset oliot ovat majapaikkoja, mutta eivät välttämättä asuntoja suppeassa mielessä.

Tällaisten olioiden tuottaminen on rakentamista. Rakentamisen olemus nojaa siihen, että rakentaminen vastaa näiden olioiden laatua. Ne ovat paikkoja, jotka luovat tilat. Koska rakentaminen pystyttää paikkoja, se on tilojen perustamista ja liittämistä. Koska rakentaminen tuottaa paikkoja, asuintilojen liittäminen tuo välttämättä myös tilan *spatiumina* ja *extensio* rakennelmien oliolliseen rakenteeseen. Siitä huolimatta rakentaminen ei koskaan muotoile 'tilaa'. Ei välillisesti eikä välittömästi. Yhtä kaikki, koska rakentaminen tuottaa oliota paikkoina, se on lähempänä tilojen olemusta ja 'tilan' olemuksen syntyperää kuin kaikki geometria ja matematiikka. Rakentaminen pystyttää paikkoja, jotka järjestävät neliyhteydelle sijan. Rakentaminen *vastaanottaa ohjeet* paikkojen pystyttämiseksi ykseydestä, johon maa ja taivas, jumalaiset ja kuolevaiset yhdessä kuuluvat. Rakentaminen *omaksuu* neliyhteydestä mitan kaikelle mittailulle ja jokaiselle mittaamiselle niissä

Kuva Heidelbergin kaupunki, Heidelbergin Alte Brücke

tiloissa, jotka kulloinkin perustetulle paikalle järjestetään. Rakennelmat säilyttävät neliyhteyden. Ne ovat olioita, jotka omalla tavallaan suojaavat neliyhteyttä. Neliyhteyden suojaaminen, maan pelastaminen, taivaan vastaanottaminen, jumalaisten odottaminen, kuolevien seuraaminen, tämä neliyahoinen suojaaminen on asumisen yksinkertainen olemus. Näin aidon rakennelman olemusta leimaa asuminen ja se majoittaa tämän olemuksen.

Edellä luonnehdittu rakentaminen on erityistä asumisen hyväksymistä. Jos rakentaminen todella *on* asumisen hyväksymistä, silloin se *on* jo vastannut neliyhteyden puhutteluun. Tähän vastaamiseen perustuu kaikki suunnitteleminen, joka puolestaan avaa piirustusten luonnostelulle sopivan alueen.

Kun yritämme ajatella pystyttävän rakentamisen olemusta asumisen hyväksymisestä, koemme selkeämmin, mihin tällainen tuottaminen nojautuu ja millaisena rakentaminen toteutuu. Olemme tottuneet pitämään tuottamista toimena, josta seuraa tulos, valmis rakennus. Voimme mieltää tuottamisen näin: tavoitamme jotakin oikeaa emmekä kuitenkaan kohtaa sen olemusta, joka tuo tänne, tuo esiin. Rakentaminen nimittäin tuo neliyhteyden *tänne* johonkin oloon, siltaan, ja tuo olion *esiin* jonakin paikkana jo läsnäolevaan, mikä vasta nyt tämän paikan *kautta* järjestyy.

Tuottaminen on kreikaksi *tekto*. Juureltaan *tec* tämä verbi kuuluu sanaan *tekne*, tekniikka. Tämä ei merkinnyt kreikkalaisille taidetta eikä käsityötä, vaan jonkin näyttämisen hyväksymistä jonakin jollakin tavalla läsnäolevassa. Kreikkalaiset ajattelivat *tekneä*, tuottamista, näyttämisen hyväksymisenä. Tämä näin ajateltu *tekne* kätkeytyy

vanhastaan arkkitehtuurin tektonisuuteen. Yhä edelleen se kätkeytyy erityisesti moottoritekniikan teknisyyteen. Rakentavan tuottamisen olemusta ei voida riittävästi ajatella rakennustaiteesta eikä insinöörirakentamisesta eikä pelkästä molempien yhdistelmästä. *Silloinakaan* rakentava tuottaminen ei ole määritetty sopivasti, jos haluamme ajatella sen alkuperäisen kreikkalaisen *tekne* merkityksessä *vain* näyttämisen hyväksymisenä, mikä sovitaa tuotetun läsnäolevana jo läsnäolevaan.

Olemukseltaan rakentaminen on asumisen hyväksymistä. Rakentamisen olemus toteutuu paikkojen pystyttämässä niiden tiloja liittämällä. *Vain jos kykenemme asumaan, voimme rakentaa*. Ajatelkaamme hetki schwarzwaldilaista maataloa, jonka rakensi vielä talonpoikainen asuminen yli kaksisataa vuotta sitten. Talon on tehnyt sopivaksi uupumaton kyky päästää maa ja taivas, jumalaiset ja kuolevaiset *yksinkertaisesti* oloihin. Kyky on asettanut talon tuulensuojaiselle rinteelle kohti päivää niittyjen keskelle lähteen lähelle. Se on antanut sille leveän ja liioitellun päänukaton, jonka sopiva kaltevuus kestää lumikuorman ja pitkälle alas ulottuvana suojelee kamareita pitkien talviöiden myrskyiltä. Se ei ole unohtanut alttarinurkkausta yhteisen pöydän takaa, se on järjestänyt kamareihinsa pyhitetyt paikat lapsivuoteelle ja kuolinpuulle, kuten siellä kutsuttiin ruumisarkkua, ja näin se on saman katon alle luonnostellut pääpiirteet eri sukupolvien kulkuun halki aikojen. Maatalon on rakentanut asumisesta kumpuava käsityö, joka käyttää työkalujaan ja tykötarpeitaan yhä oloina.

Vain jos kykenemme asumaan, voimme rakentaa. Viittaus maataloon Schwarzwaldissa ei mitenkään tarkoita,

että meidän pitäisi ja voisimme palata takaisin tällaisten talojen rakentamiseen, se vain havainnollistaa yhtä *ollutta* asumista, miten *se* kykeni rakentamaan.

Asuminen kuitenkin on olemisen *peruspiirre*. Sen mukaan kuolevaiset ovat. Ehkä tämä asumista ja rakentamista pohtiva kokeilu valaisi entistä selkeämmin, että rakentaminen kuuluu asumiseen ja saa olemuksensa asumisesta. Riittävästi saavutetaan, jos asuminen ja rakentaminen tulevat *kysymisen arvoisiksi* ja ovat näin jotakin *ajattelemisen arvoista*.

Tässä käyty ajatuskulkua osoittaa, että ajattelemisen kuuluu asumiseen samassa mielessä kuin rakentaminen, tosin toisella tavalla.

Rakentaminen ja ajattelemisen ovat aina omalla tavallaan asumiselle väistämättömiä. Kumpikin on riittämätön asumiseen, niin kauan kuin ne eriyttävät pyrkimyksensä, sen sijaan, että kuuntelisivat toisiaan. Tähän ne kykenevät, kun ne kumpikin, asumiseen kuuluvat rakentaminen ja ajattelemisen, jäävät rajoihinsa ja tietävät, että niin toinen kuin toinenkin tulevat pitkän kokemuksen ja väsymättömän harjoittelun työpajasta.

Koetamme pohtia asumisen olemusta. Ensimmäinen askel tälle tielle oli kysymys: millaista on asuminen tänä vaikeana aikana? Puhumme kaikkialla ja perustellusti asuntopulasta. Emmekä vain puhu, tartumme työhön. Koetamme poistaa pulan hankkimalla asuntoja, vaatimalla asuntorakentamista, suunnittelemalla koko rakennusalaan. Niin kovaa ja katkeraa, niin tukahdutettua ja uhkaavaa kuin asuntojen puute onkin, *varsinainen asumisen pula* ei muodostu asuntojen puutteesta. Varsinainen asuntopula on vanhempi kuin maailmansodat ja niiden tuhot, vanhempi kuin maan väkiluvun kasvu ja teollisuustyöläisten asema. Varsinainen asumispula perustuu siihen, että kuolevaiset vieläkin etsivät asumisen olemusta, että heidän *on ensin opittava asumaan*. Entä jos ihmisen kodittomuus muodostukin siitä, että ihminen ei mieti *varsinaista* asuntopulaa *pulana*. Silti jos ihminen *mieltii* kodittomuuttaan, se ei enää olekaan kurjuutta. Se on, oikein miettien ja hyvin pitäen, ainoa puhuttelu, joka *kutsuu* kuolevaisen asumiseen.

Miten muuten kuolevainen voisikaan tähän puhutteluun vastata kuin niin, että hän koettaa *omalta* osaltaan toteuttaa asumisen olemuksen? Hän toteuttaa tämän, kun hän asumisesta rakentaa ja asumiselle ajattelee.

Suomentanut Vesa Jaaksi

Suomentajan huomautukset

1. Esitelmä "Bauen Wohnen Denken" (1954). Teoksessa *Vorträge und Aufsätze*. Neske, Pfullingen 1990, s. 139–156.
Suomennoksen työstämisessä sain korvaamaton apua Jarkko S. Tuusvuorelta ja Pekka Passinmäeltä. Pekka luovutti käyttööni oman käsikirjoituksensa tekstin alkuosasta, johon Lauri Mehtonen oli tehnyt osuvia huomautuksia. Hyödynsin näistä kaiken, minkä osasin. Kiitos kaikista kommenteista.
Alkuperäisen tekstin rinnalla vertailin hankalia kohtia ruotsinnokseen ja englanniksi käännettyyn tekstiin. Bygga bo tänka (Richard Matz; Rabén & Sjögren 1974), *Nordisk Arkitekturforskning* no. 1. 1994, s. 89–98; Building Dwelling Thinking (Albert Hofstadter; Harper Colophon Books 1971), <http://pratt.edu/~arch543p/readings/Heidegger.html>.
2. Heidegger käyttää runsaasti erilaista asumiseen liittyvää sanastoa, joka ei täysin asetu suomen kieleen. Tällaisia ovat esimerkiksi sanat *wohnen* asua, *bewohnen* asuttaa, *Wohnen* asuminen, *Wohnung* asumus, asunto, *Haus* koti, *behausen* majoittaa, (myöhemmin myös *Behausung* majoipaikka), *Unterkunft* majoipaikka, *innehaben* majoilla. Varsinkin sana *Unterkunft* tarjoaa mahdollisuuden lukea pidemmälle, koska se sisältää runsaasti sävyjä yksinkertaisesta suojapaikasta, katosta pään päällä kohti turvapaikkaa ja majoipaikkaa. Yksinkertaisessa merkityksessä sanonta "katto pään päällä" kokoa monia myöhemmin asumiseen kytkettäviä merkityksiä, erityisesti suojaamista. Suojana *Unterkunft* on suoja sateelta, turva tuulilta, varjo paahteelta. Samalla se on myös yksinkertaisesti pelkkä katto pään päällä.
3. Sanojen *vorstellen* ja *verstellen* suomentaminen menettää väkisin jokin siitä jännitteestä, joka sanoissa on. Koska sanoja ei käsitellä tässä temaattisesti, olen suomentanut ne yksinkertaisesti *vorstellen* mieltää ja *verstellen* mieltää väärin. Vastaavasti *Vorstellung* on mieli-kuva.
4. Suomennokseen on mahdotonta saada mukaan sanan *Gewohnen* kytkeä asumiseen (*wohnen*). Sama koskee myös sanoja *gewohnen* totunut ja *gewöhnlich* tavanomainen.
5. Heidegger käyttää tässä rinnakkain eri muotoja sanasta *aufhalten*. Sävyjä on vaikea saada suomennettua ja samalla säilyttää sanojen välinen yhteys. Väliaikainen pysähtyminen (*Aufenthalten*), ikään kuin olisimme matkalla jonnekin, tuo esiin sanan yhden puolen, mutta välittömästi seuraavassa lauseessa sama sana tarkoittaakin pidempiaikaista oleskelua, jopa kotiutumista. Ja edelleen, seuraavassa lauseessa, refleksiivimuodossa *sich aufhalten*, kyse on jo viiptymisestä. – Heidegger kytkee tällä sanalla yhteen sanojen *bauen* ja *wunian* merkityksiä. *Bauen* oli aiemmin *sich aufhalten*, eli pysyillä. *Wunian* vastaavasti *bauen das Sich-Aufhalten*, rakentaa pysyvä(mpi) olinpaikka.
6. Sitaatti Hölderlinin runosta "Heidelberg" (1800), sen toinen säkeistö:
"Wie der Vogel des Walds über die Gipfel fliegt./Schwingt sich über den Strom, /wo er vorbei dir glänzt, /Leicht und kräftig die Brücke, /Die von Wagen und Menschen tönt." Friedrich Hölderlin, *Sämtliche Werke und Briefe I*, toim. Günter Mieth 1970. 3. p. Hanser, München 1981, s. 280–1. Suomeksi esimerkiksi näin: "Kuten metsälinnut latvusten yllä/ virran yli kaartuu/ sinua loistavampi/ kevyt ja jykevät silta/ joka vaunuista ja ihmisistä raikaa." Heidelbergin kaupungin vanha silta eli Karl-Theodor-Brücke rakennettiin 1786–8.
7. Sana *Einräumen* on tilan kannalta keskeinen. Olen suomentanut sen sanalla "järjestää". Sanan ensimmäisissä esiintymissä tähän voidaan lukea myös arkisempia merkityksiä, kuten sijoittaa, panna paikoilleen ja tässä mielessä järjestää tai järjestellä, esimerkiksi huonetta. Toisessa merkityksessä *einräumen* on luovuttamista, myöntämistä, pois antamista. Myöhemmin Heidegger täsmentää sanan merkityksen näihin molempiin suuntiin. Se on tilan järjestämistä tilan luovuttamisen mielessä (*zulassen*), paikan antamisen mielessä, mutta myös sitä järjestelyä, jota tilassa tehdään (*einrichten*).
8. Sanojen *Platz* ja *Ort* välistä merkityseroa on vaikea johdonmukaisesti sovittaa suomennokseen. Käytän kummastakin suomennosta "paikka", mutta sana *Platz* on lisätty hakasulkeisiin kaikissa esiintymissään.
9. Saksan sana *Räume* voi viitata myös huoneisiin tai asuutiloihin. Vaikka tämä viittaus onkin joihinkin kohtiin luettavissa, olen suomentanut sanan johdonmukaisesti monikossa "tilat".
10. Heidegger käyttää sanaa *freimachen*, tehdä vapaaksi, vapauttaa, selvittää, mutta myös raivata. Myös seuraavan lauseen *freigeben* vapauttaa, on vahvasti yhteydessä sanaan *frei* vapaa, jonka merkitystä Heidegger aiemmin avasi. Tämän mukaan *frei* on varsinaisesti suojaamista tai suojaattua. Olen suomennoksessa noudattanut ilmeisintä vaihtoehtoa, mutta jaksoon on täysin mahdollista lukea myös suojaamisen merkitys. – "*Raum*, *Rum* tarkoitti uudisasutukselle tai leirille suojaksi tehtyä paikkaa. Tila on jotakin järjestettyä, suojaksi annettua, jossaakin rajassa..."
11. Suomennon sanan *Wesen* pääsääntöisesti perusermerkityksessä olemus. Monesti ajatukseen on kuitenkin luettavissa mukaan verbin *wesen* merkitys, oleskella tai oleilla. Silloin ei niinkään viitata olemukseen jonakin metafysisenä, vaan siihen tapaan, miten jokin oleskellen viiptyy olevassa.